

DEÁK CSILLAG

Fronthatások

Az ötévente megrendezésre kerülő legnagyobb nemzetközi kortárs képzőművészeti kiállítás, a németországi *Documenta* egyik ikonikus alkotása a kasseli pályaudvaron áll, egy rúdon az ég felé sétáló alakkal, *Man walking to the sky* (1992) címmel. Ez a látvány ugrott be elsőnek, amikor a megláttam az idei, 15. Velencei Építészeti Biennále* plakátját. Akkor még semmit sem tudtam a létra tetején álló nőről, aki onnan kémleli a sivatagot. Sokak számára a kép talány, én is csak a dokumentációk elolvasása után tudtam meg, mennyire kifejezi ez a kép az idei biennále alap gondolatát: *Jelentés a frontról*. Csak nem lőni fognak, vagy robbantani, csak nem lövészárkokba bújunk félelmünkben, vagy Robert Capaként hősiezen ott vagyunk a háború kellős közepén? A szociálisan érzékeny chilei sztárépítész, Alejandro Aravena, a biennále főkurátora választotta ezt a képet. Bruce Chatwin író dél-amerikai kirándulásán a sivatagban találkozott egy idős nővel, aki alumínium létrát cipelt magával. Később derült ki, hogy a híres német archeológusról, Maria Reicherről van szó, aki a Nasca-vonalakat tanulmányozta. A madár- és növényrajzolatok csak a magasból látszanak. Repülő bérlésére nem volt lehetősége, gépkocsira igen, de ezzel éppen azt tette volna tönkre, aminek a tanulmányozására érkezett. A háztartások zömében megtalálható létra, nem megszokott, de egyszerű és mégis nagyszerű kreatív megoldás, ún. *expanded eye*, amit az archeológusnő megvalósított azzal, hogy a létra tetejéről figyelte meg a perui Nasca-vonalakat.

Ahogy Fabényi Júlia, a Velencei Biennále miniszteri biztosa a magyar pavilont megnyitó beszédében hangsúlyozta: *A létra saját abszurditásával a sivatag közepén is eszköz ahhoz, hogy a látószög, a recepció perspektívánk megváltozzon a rálátás irányába. Rálátni dolgokra, felülről szemlélni, és nem benne őrlődni, így elvontabban a bölcsesség jele. Tehát irányadó volt az idei biennalén, hogy a dolgokat, az építész feladatait új szemszögből, esetleg egy bölcsőbb rálátással szemléljük. Nyertes pályázóink találtak előbb egy rést, aztán egy szimbolikus létrát, ahhoz, hogy az építész hivatását újra gondolják, az építészetet globális közegben elemezzék és egy csoportosan megvalósított átalakítással azonnali és távlati feladatokat lássanak el. Az arkt-projekt bevált, kreatív eszközökkel sikerrel végbement egy új kreatív tér kialakítása. Modell érték a sokféle, hazánkban is egyre gyakrabban található terekhez, amely a kulturális kapcsolódást szolgálja, valódi belső értékekkel.*

A 15. Velencei Építészeti Biennalén hatvanhárom ország vesz részt nemzeti kiállítással a Giardini park pavilonjaiban. Alejandro Aravena meghívására a Giardini központi, valamint az Arsenale csarnokaiban 88 meghívott állít ki 37 különböző országból. Ebből ötven kiállító először szerepel a Biennalén, 33 építész negyven év alatti. A város számos történelmi palotájában, az ún. Collateral Events keretében is zajlanak kiállítások. Idén nem mega luxus építményekről, csillogó felhőkarcolókról, megfizethetetlen légvárakról kíván szólni a seregszemle, hanem a hétköznapi kihívásokról és azok kreatív, megoldásáról. Az egyéni teljesítmények he-

* 2016. május 28 – 2016. november 27.

lyett a közösségek válnak főszereplővé, fókuszban az építészet társadalmi, szociális, közösségi szempontjai állnak.

A magyar Velencei Biennále Iroda jó kezekbe került, a szakmai zsűri döntése alapján olyan projekt nyert, amelyik tökéletesen illeszkedik az idei biennále felhívásához. Az *aaktivátorok - Helyi aktív építészet* című projekt a helyi összefogáson alapuló építészet erejéről ad hírt, egy pusztuló egri épület közösségi megújítását bemutatva. Fábíán Gábor kurátor és Fajcsák Dénes társkurátor a helyi önkormányzat bevonásával a Gárdonyi-kertben, a Gárdonyi Emlékmúzeum mellett 7-8 éve romosodó, régi épületet újjátották meg és üzemeltetik közösségi összefogással. A két építésznek sikerült egy olyan csapatot a projekt köré gyűjteni, akikkel pénzmozgás nélkül valósíthatták meg tervüket. Megkerestek építőanyag-gyártó cégeket, akik támogatták a projektet, az egri büntetés-végrehajtási intézetben pedig már tíz éve fut a Börtön a városért program, így önkéntes alapon a rabokat is bevonták a felújításba, a szakközépiskolából is sok fiataalt sikerült megnyerni. Önfenntartó gazdasági modellt alkottak meg: az emeleten co-office jellegű iroda, a földszinten pedig kiállítótér, illetve kávézó és borkert működik. A kiállítótérben többek között az egri főiskola hallgatóinak nyújtanak bemutatkozási lehetőséget.

A magyar pavilonba belépve minimál installáció, két hatalmas asztal és egy körpad fogadja a látogatót. Az asztalokhoz leülve - melyek tizenhatosztatú építési zsaluelemekből készültek és a közösségi együttműködést, a társadalmi összefogást szimbolizálják - videókon nézhetik meg, ahogy a közreműködők személyes élményeken keresztül mesélnek a szervezőmunkáról és az építés, az építészet szerepéről. 5D technológia segítségével virtuálisan is bejárható az egri helyszín. A Gárdonyi-kert hangulatát megidéző kert előtt a 4 méter átmérőjű asztal "aktiválja" a látogatókat, főiskolások által készített videókat mutatnak be. Elmondhatjuk, hogy itt a kurátorok és valamennyi közreműködő letettek valamit az asztalra! A szomjúságot és a hőérzetet csökkentheti a friss víz, a kiállítók erre is gondoltak, a látogatók újratölthető flakonokat vehetnek magukhoz útravalóul az egyik falról, és a pavilon kijáratánál lévő csapból feltölthetik vízzel.

Az Arsenale fő bejáratánál az előző biennáléről visszamaradt közel 100 tonna hulladék anyag, 10 000 négyzetméter gipszkarton, 14 km alumínium elemből a főkurátor által épített installáció fogad. A teremnek szinte szakrális aurája van. Feje tetejére állított szobor együttesként lóg a plafonról a sok száz alumínium elem, az oldalfalakat a feldarabolt gipszkartonnal burkolták, ezekben beépítve kis monitorokon a munkásokat látjuk a bontás és felépítés folyamatában. A mega kiállítások hatalmas anyag- és munkaráfordítását tematizálja Aravena. Akasztják a hóhért. De nem csak itt találkozunk az újrahaznosítás példájával, az Arany Oroszlán díjjal kitüntetett spanyol pavilon Unfinished (Befejezetlen) című projektje is kreatívan reagált a fellendülés utáni ingatlanválságra.

A holland pavilont kék álcázó hálóval vonták be, projektjük az ENSZ békefenntartók és lakosság kölcsönhatását mutatja be, a terem közepén a sivatagot szimbolizálva homokozóval, amit a gyerekek azonnal elfoglalnak. Nem csak itt van játék és játékosság, a szerb pavilont gördeszka pályává alakították, az ausztrál pavilonban hatalmas úszómedence épült, ahova be is lógathatjuk fáradt lábunkat, náluk ez a közösségi tér, halljuk. Sok interaktív játékkal is találkozunk, vagy science fictionnak tűnő projektekkal, az izraeli pavilonban az építészet és biológia kapcsolatát mutatják be élő szövetek felhasználásával, és a sivatagi életformához alkalmazkodó, organizmusként működő „élő” épületet is kreáltak. A román pavilonban is játszó

hatunk, de ez csak látszólag könnyed, a kolozsváriak újból megmutatták kreativitásukat, a látogatók bevonásával, pl. az üres kondér kavargatása által a mechanikus szobor kompozíció karikatúraszerű bábjai mozgásba lendülnek. Ki kit mozgat és milyen céllal? Az angoloknál akár egy plasztik gömbben is ellakhatunk ideig óráig, csak legyen wifi, a svájciaci füstfelhőt formáznak *Véletlen tér* címmel, be is léphetünk a felhőbe és cseppkőbarlangban találjuk magunkat, de nem a kőkorszakba mentünk vissza, hanem a jövő virtuális világába. Nem mindig értjük, hogyan kapcsolódnak egyes projektek a meghirdetett témához.

Az öntőformákból formázott hajótest az Arsenaleban a török és velencei művészek közös alkotása, a két város kulturális kapcsolatát szimbolizálja, de nekünk akaratlanul is a migránskérdés jut eszünkbe, a vízbe fúló menekültek tragikus sorsa, mintha ez a súlyos darabokból alkotott hajó is süllyedne. Itt látható a Transsolar KlimaEngineering csoport és Anja Thierfelder német építész közös műve: *Lightscares – Local identity, exploring a forgotten resource* (Fénynyalábok – helyi azonosság, egy elfelejtett erőforrás kutatása) címmel. Az installáció célja, élethűen láthatóvá tenni a napsugarak légköri jelenségét. A fényeső beesési szöge, hosszúsága változik, mintha egy bükkerdőben lennénk, és a lombokon, a reggeli párán áttörnek a napsugarak. A természet önmaga, emberi beavatkozás nélkül, tisztán, az élet forrásaként. Párhuzamosak a fénynyalábok (fénygerendák) egymással, pozíciójuk, irányuk, ragyogásuk és terjesztésük a fény és a sötétség örök harcát szimbolizálja, miként válik a tér darabossá, szagagtottá. A létra motívum hangsúlyosan jelen van.

Látunk új technológiákat, megsemmisült vagy súlyosan sérült műalkotások rekonstruálására. A madeirai Paolo David megragadó installációja René Magritt híres festményének parafrázisával a tájmegőrzés és turizmus kérdéseire hívja fel a figyelmet, akárcsak az olasz C + S Stúdió Möbius-szalag szerű installációjának sétánya, amin haladva a turisták nem rongálják a környezetet, a műemlékeket. Retrogiccs és Sztálinbarokk az orosz pavilonban, amit próbálnak mai közösségi terekre integrálni. Ezek után a skandinávok pszichoterápiára küldenek, de mielőtt lerogynánk az antik pamlagokra, megmásszuk a fából készített piramist, ahol megölhetjük a kézhez kapott papírzacskónkat egy-egy projekt leírásával, amelyeket 2008-2016-ban fejezték be Finnországban, Norvégiában és Svédországban.

Ausztria poszttereket kínál migránsok képeivel hazavitelre. Fura ötlet, ez lenne a megoldás, falra akasztani a migránsokat? Melyik pavilonban kikerülhetetlen a migránskérdés? Könnyű a válasz, mégis elcsodálkozunk, a németek szó szerint vették a logót, frontjelentés a migránsáradatról. Akárcsak öt évvel ezelőtt, amikor a németek pavilont cseréltek a franciákkal, alig ismerjük fel a helyszínt. Nem bombatámadás érte az épületet. A nemzetiszocialista időkben átépített Germánia nevű német pavilonból 48 tonna építőanyagot távolítottak el, négy hatalmas lyukat vágva az épületbe, így több oldalról átjárhatóvá vált, sőt átláthatóvá is. Úgy tűnik, fellélegzik az épület. De Németország a migránskrízis következtében nyitott, sebezhető, sőt védtelen is. *Making Heimat*, otthonteremtés, *Arrival City*, olvassuk, de nem marad el az integrációhoz kapcsolódó lehetőségek felsorolása mellett (a migránsok találjanak gyorsan munkát és lakást), milyen rizikót hordoz kiközösítésük, magára hagyottságuk. Semmitmondó, etnicizáló fotók a falakon és frázisok, „legjobb iskolákat a legrosszabb negyedekbe, stb.” Átjárja a levegő a német pavilont, de érezni, hogy megfordult a szél a migránskérdésben is. Nem kap díjat a pavilon. Az Arsenaleban *Neubau* címmel gigantikus égszínképek makettváros épült, a lakáskérdés költséghatékony megoldására próbál példát hozni.

Az Ezüst Oroszlánnal kitüntetett paraguayi Solano Benítez káprázatos találmánya, téglából, malterből és nem szakmunkások által is felépíthető meghökkentő rendszerének bemutatása katedrálist formáz.

A hosszú, végeláthatatlan bejárás után azon gondolkodtam, vajon mi történik a főkurátor építőhulladékból épített installációjával a biennále bezárása után. Ha engem kérdezne, én azt mondanám, az alumínium elemekből építsen egy hatalmas létrát (14 km), de az nem érne fel az égig, akkor inkább legyen ebből sok-sok kicsi létra és osztogassa szét. Akinek nem jut belőle, az keresse meg a magáét. Weöres Sándor sorait is idézhetem: *Egyetlen parancs van, a többi csak tanács: igyekezz úgy érezni, gondolkozni, cselekedni, hogy mindennek javára legyen./ Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra* (Szembe fordított tükrök).

